

Een halve eeuw Groningse slavistiek: 1946-1996

Dit artikel is verschenen in het aprilnummer van *Levende Talen* 1996 (509), 226-227.

"DE MINISTER VAN ONDERWIJS, KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN, / Beschikkende op het adres van dr. H.R.S. van der Veen, te Groningen d.d. 9 Januari 1946; / Gelet op artikel 95 der hooger-onderwijswet; / Gezien het ambtsbericht van het College van herstel der Rijksuniversiteit te Groningen van 28 januari 1946, nr. 101; / HEEFT GOEDGEVONDEN: / adressant tot wederopzeggens toe te laten als privaat-docent in de faculteit der letteren en wijsbegeerte aan de Rijksuniversiteit te Groningen, om onderwijs te geven in de slavische talen, in het bijzonder in het Russisch en het Tsjechisch. / Afschrift dezer zal worden toegezonden aan het College van herstel der Rijksuniversiteit te Groningen."

Zo luidde de ministeriële beschikking van 18 februari 1946 (nr. 1242), waarmee de slavistiek aan de Rijksuniversiteit Groningen in de annalen terecht is gekomen. In ongeveer dezelfde periode, vlak na de bevrijding, vinden er elders in Nederland twee andere benoemingen op hetzelfde vakgebied plaats, zij het van een zwaarder kaliber: een half jaar eerder, in juli 1945, was Bruno Becker in Amsterdam gewoon hoogleraar in de Russische geschiedenis, taal en letteren geworden, en nog geen half jaar later, in juli 1946, zou Reinier van der Meulen in Leiden de opvolger worden van Nicolaas van Wijk, die van 1913 tot zijn dood in 1941 de eerste leerstoel in de slavistiek bezette.

De Groningse slavistiek vindt zijn oorsprong zowel in Leiden als in Amsterdam. De in de beschikking genoemde Harm Reijnderd Sientjo van der Veen studeerde namelijk eerst Slavische talen bij Van Wijk, later bij Becker. Op 14 december 1945 legde hij als eerste student het doctoraal examen bij Becker in Amsterdam af. In een brief van 9 januari 1946, waarin Van der Veen het Groningse College van Herstel verzoekt om toegelaten te worden als privaatdocent, schetst hij in het kort zijn levensloop. Al in 1935 was hij in Groningen gepromoveerd, weliswaar niet op een Slavisch, maar op een Engels onderwerp: *Jewish Characters in Eighteenth Century English Fiction and Drama*. Na zich vervolgens kort bezig te hebben gehouden met het Spaans begint hij in Leiden en Amsterdam met de studie van het Slavisch. Op het moment van zijn brief aan het College van Herstel is hij in Groningen leraar Engels aan de middelbare school. In deze brief schrijft hij verder:

"Daar ondergetekende steeds heeft moeten werken voor tentamina en examina, heeft hij, mede tengevolge van de tijdsomstandigheden, nog weinig kunnen publiceren op het gebied der Slavistiek; slechts één artikel heeft hij geschreven, nl.: "De Bijnaam van Iwan IV in het Licht van de historische Betekenis van dezen Vorst" ("Historia", Mei, Juni, Juli 1944). Een overdruk van dit opstel gaat hierbij. Het werd gunstig beoordeeld door Prof. Dr. B. Becker, Prof. Jhr. Dr. P.J. van Winter, Prof. Dr. J. Romein, Prof. Dr. Th.J.G. Locher, Prof. P.N.U. Harting en vele anderen. Hoewel het artikel in hoofdzaak over geschiedenis handelt, ontbreken het taalkundig en het letterkundig element toch niet geheel en al."

Op 20 mei 1946 begint Van der Veen zijn (onbezoldigde) werkzaamheden met het uitspreken van de openbare les *Dostojewskij's Vernederden en Gekrenkten*. Behalve genoemd artikel is dit trouwens het enige stuk dat Van der Veen op het gebied van de slavistiek gepubliceerd heeft. Op het eind van de openbare les bedankt hij met name Becker die in de zaal zit en vermeldt hij tenslotte nog J.H. Kern ("de jongere") die al in 1899 als eerste Nederlandse privaatdocent in de Slavische talen zijn openbare les in Leiden had gegeven. Deze Kern is trouwens degene geweest die de slavistiek in het begin van deze eeuw naar het Noorden heeft gebracht. Toen hij hoogleraar Engels in Groningen was, van 1901 tot 1924, gaf hij namelijk ook wel eens colleges Russisch en Oudkerkslavisch.

Van der Veens collegerooster tussen 1946 en 1952, het jaar van zijn overlijden, was bijzonder eenvoudig. Twee keer per week gaf hij anderhalf uur Russisch, één keer voor beginners en één keer voor "enigszins gevorderden", zoals het in de universiteitsgids van toen heette. Het programma van zijn opvolger, Henry Gilius Schogt, was niet veel uitgebreider. Hij gaf tussen 1953 en 1962 eerst op de maandag, later op de dinsdag, drie uur achter elkaar Russisch; van vijf tot zes Russisch I, van zes tot zeven Russisch II en van zeven tot acht Russische literatuur. Deze Schogt was in Amsterdam zowel afgestudeerd in de slavistiek (1951) als in de romanistiek (1952). Zijn (bezoldigd) docentschap Russisch in Groningen combineerde hij vanaf 1954 met zijn functie als wetenschappelijk hoofdmedewerker romanistiek in Utrecht, waar hij in 1960 promoveerde op de studie *Les causes de la double issue de e fermé tonique libre en français*. In een brief uit 1976 haalt Schogt enkele herinneringen op over de Groningse colleges Russisch uit de periode 1953-1962:

"Het gros van mijn studenten deed Russisch als hobby of om vakliteratuur te kunnen lezen. Een enkele student (in al die jaren tesamen een stuk of vijf, zes) nam het als bijvak bij het doctoraal. Van der Veen gebruikte geloof ik Raptshinsky's leerboek, ik zelf volgde een vrije methode, half wat ik zelf bij Becker in Amsterdam gedaan had, half geïnspireerd door Montessori ideeën [...]. De beginners waren altijd zeer talrijk en vol optimisme in oktober, maar meestal bleven er maar een handjevol tot het eind van de cursus."

In 1963 verlaat Schogt Nederland en maakt hij verder carrière in de romanistiek, eerst korte tijd aan de Sorbonne en in Princeton, later (vanaf 1966) als hoogleraar Frans aan de University of Toronto.

Het vertrek van Schogt valt samen met de komst van André van Holk en het begin van de slavistiek als volwaardige studie aan de Groningse universiteit. Van Holk was met de studie Slavische talen begonnen in Leiden ongeveer op het moment dat Van der Veen in Groningen als privaattoecent werd aangesteld. In 1948 studeerde hij bij Van der Meulen af met Russisch als hoofdvak en Pools en Nieuwgrieks als bijvakken. Aan dezelfde universiteit promoveerde hij in 1953 bij Van der Meulens opvolger, Cornelis van Schooneveld, op het proefschrift *The Semantic Spectrum of the Russian Infinitive*. In de daarop volgende tien jaar werkte hij in Leiden bij Van Schooneveld (tot 1959) en in Utrecht bij de vakgroep Algemene Taalwetenschap. Op 1 september 1962 werd hij in Groningen benoemd tot lector in de Slavische talen en op 5 november 1963 sprak hij zijn openbare les uit, getiteld *Verandering en bestendigheid in de Russische grammatica*. Drie jaar later, bij Koninklijk Besluit van 4 augustus 1966 (nr. 66), werd het lectoraat omgezet in een gewoon hoogleraarschap. Zijn inaugurele rede (*Zinsbouw buiten de zin. Structuuranalyse van enige motieven in poëzie en persoon van de Russische dichter Nekrasov*) zou hij pas twee jaar later, op 28 mei 1968, uitspreken.

In het studiejaar 1962-63 werden de Slavische talen voor het eerst als hoofdvak aangeboden. Het curriculum bevatte in de beginperiode vijf onderdelen voor het kandidaatsexamen: grammatica en taalvaardigheid, letterkunde van de 19e en 20e eeuw, Oudkerkslavisch, grondbeginselen van een andere Slavische taal, Algemene Taalwetenschap. Het doctoraalexamen bestond o.a. uit Oudrussisch, 18e-eeuwse schrijvers, historische grammatica en vergelijkende slavistiek. Op 1 april 1965 richtte Van Holk het Slavisch Instituut op, gevestigd aan de Oude Boteringestraat 60 (vanaf september 1970 tot mei 1989 gehuisvest aan de Reitdiepskade 4). In datzelfde jaar werden de eerste medewerkers aangetrokken: de slavist Hans Hamburger op 1 april, de historicus Pavel Oprs^al op 1 mei en de taalvaardigheidsdocente Zoja Kuzminskaja op 1 september. Het oudst bewaarde studieprogramma en collegerooster dateren van 1967-68. We lezen dat de studenten toen slechts vijf uur Russische taalverwerving kregen, H.G. Lunts Fundamentals of Russian werd gebruikt, en Van Holk Pools, Oudkerkslavisch, Oudrussisch en Russische letterkunde doceerde. In dat jaar waren er in totaal 14 hoofdvakkers, naast 15 bijvakkers, 7 MO-studenten en 4 belangstellenden.

De eerste student die in Groningen afstudeerde in de slavistiek was Joost van Baak in 1972. Achttien jaar later, in 1990, zou hij het ordinariaat van Van Holk overnemen, die in 1988 met emeritaat is gegaan. Het totaal aantal afgestudeerden tot 1996 bedraagt 135; in de jaren zeventig waren dat er 16, in de jaren tachtig 61, en in de eerste helft van de jaren negentig 58. In 1995 studeerde ongeveer evenveel mensen (19) af als in de gehele periode vanaf het begin tot 1981. Het aantal hoofdvakstudenten ligt de laatste jaren tussen de 130 en 150. Hiervan zijn ongeveer 20 eerstejaars.

De wetenschappelijke staf, die op dit moment uit vijf full-timers en zes part-timers bestaat (samen 8 fte), heeft sinds ongeveer het midden van de jaren tachtig een uitbreiding en verjonging doorgemaakt; in 1984 werd Peter Houtzagers (taalkunde) aangesteld, in 1987 Daniela Macíková (Tsjechisch), in 1988 Peter de Groot (taalverwerving) en Kees Kompeer (taalkunde), in 1990 Sander Brouwer (letterkunde) en in 1991 Jos Schaeken (taalkunde). Al langere tijd in dienst zijn Kees Verheul (sinds 1979 voor letterkunde), Olga Godovikova (sinds 1978 voor taalverwerving), Elka Agoston (sinds 1976 voor Bulgaars en Servisch-Kroatisch), Héléne Brijnen (sinds 1974 voor Pools) en Joost van Baak (sinds 1973 voor letterkunde).

De vraag is hoe lang de vakgroep in de geschetste omvang kan blijven bestaan. In het kader van de bezuinigingen moet in ieder geval op korte termijn één fte worden ingeleverd en een verdere inkrimping van de formatie lijkt niet uitgesloten. Het zal misschien de derde keer in de geschiedenis worden dat het voortbestaan in gevaar komt. Al in 1967 was er onder minister Diepenhorst serieus sprake van opheffing en in 1983 ontsnapte de Groningse vakgroep aan de desastreuze tvc-operatie van Deetman. De eerste *polveka* zit er in ieder geval op...

BRONNEN

De belangrijkste documenten over de geschiedenis van de Groningse slavistiek bevinden zich in het landelijke "Archief Van den Baar" (waarin opgenomen het "Archief Van der Meulen") en het Groningse "Archief Hamburger", beide in het bezit van de vakgroep Slavische talen van de Rijksuniversiteit Groningen. Voor deze bijdrage is o.a. gebruik gemaakt van de stukken "20 jaar Slavisch instituut. Feiten en impressies" van Hans Hamburger (*Reiter* 7/1, 1984, 3-7) en "The history of Slavic studies in the Netherlands" van Ton van den Baar (*Beiträge zur Geschichte der Slawistik in nichtslawischen Ländern*, ed. J. Hamm en G. Wyrzens, Wien 1985, 317-360). Verdere geraadpleegde bronnen zijn de Groningse universitaire gidsen, jaarboeken en gedenkboeken uit de betreffende periode.